

מתוך "מסגרות מדיה": כתב עת ישראלי לתקשורת, גיליון 8, אביב 2012
כתב עת של האגודה הישראלית לתקשורת והרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו

סקירת ספרים

דלתיים פתוחות: השפעת התקשורת על המשפט בישראל

ענת פלג, תל אביב: מטר, 2012, 367 עמודים

משה נגבי*

ספרה החדש של ענת פלג, המבוסס על עבודת הדוקטור שלה, הוא ניסיון חלוצי ושאפתני ביותר לחשוף ולאפיין את השפעת התקשורת על המשפט בישראל, וזאת – באמצעות ראיונות עומק עם 92 שופטים, תובעים, סנגורים ועיתונאים. ייאמר מיד שהניסיון הוכתר בהצלחה מרשימה.

מלכתחילה היה ברור שאין כענת פלג מתאימה וראויה לערוך מחקר פורץ דרך כזה. ניסיונה התקשורתי העשיר והמגוון ככתבת "קול ישראל", ובעיקר 17 השנים שבהן סיקרה בחריצות ובאינטנסיביות את בתי המשפט בתל אביב, הקנו לה יתרון כפול: ראשית, ה"רקורד" המוכר שלה כעיתונאית אתית והגונה הבטיח לה את אמנם האישי המוחלט של המרואיינים; שנית, מתוקף עבודתה ככתבת שטח הייתה פלג מודעת היטב ליחסי הגומלין הסמויים אך ההדוקים בין הכתבים והפרשנים המשפטיים ובין מושאי סיקורם. להלכה אמנם אסור לשופטים ולאנשי הפרקליטות – בהיותם עובדי ציבור – לקיים קשר עם העיתונות לא באמצעות דוברים, אך באוזני הכתבת בעבר ענת פלג, שנהנתה בעצמה לא פעם מהדלפות ומתדרוכים לא פורמליים של פרקליטים, ואפילו – שומו שמים – של שופטים, לא היה אפשר להכחיש את קיום הקשר החשוב הזה.

ואכן היתרון הכפול הזה, ועמו הכישרון, השקדנות והיסודיות של החוקרת, הניבו פרי הילולים: מרואייניה של ענת פלג, ובהם גם לא מעטים המזדהים בשם

* עו"ד משה נגבי (mnegbi@walla.co.il) הוא הפרשן המשפטי של "קול ישראל" ומרצה בכיר במחלקה לתקשורת ועיתונאות באוניברסיטה העברית בירושלים.

המלא, השיבו על שאלותיה בגילוי לב ולא היססו לומר דברים נוקבים ונחרצים על משקלה הניכר של התקשורת בעבודתם ובעבודת עמיתיהם. הנשיא בדימוס אהרן ברק הודה למשל כי לצד "שופטים שדעותיהם מוצקות", יש גם כאלה שהם כ"עלה נידף, ולתקשורת יש השפעה במצבים כאלה". תובעת בכירה בפרקליטות מעידה כי "התקשורת משפיעה על שיקול הדעת של הפרקליטות [...]". אני שומעת יותר מדי בשיחות עם הבוסים שלי אמירות בנוסח 'מה תגיד התקשורת?'. פלג גם מדווחת על קונצנזוס נרחב למדי בקרב מרואייניה לגבי ההשפעה היתרה שיש לביקורת העיתונאית על גזרי הדין בפרשיות פליליות מתוקשרות. כך למשל ציינו רבים מהם שהלחץ התקשורתי גרם להחמרה בעונשו של עו"ד דורי קלגסבלד, שהורשע בגרימת מותם של אם ובנה בתאונת דרכים, ולעומת זה – להקלה בעונשו של השר בעבר חיים רמון, שהורשע כמעשה מגונה בקצינה, הקלה שאף סללה את דרכו חזרה לצמרת הפוליטית.

במשפטו של הנשיא בעבר משה קצב ההשפעה התקשורתית על גזר הדין, כפי שהיא נחשפת בספר, הייתה מובהקת וברורה במיוחד. מה שענת פלג – בימיה ככתבת משפט – הייתה בוודאי מגדירה בצדק כ"סקופ" עיתונאי מרעיש, נמסר לנו בספר זה כעמדה של שופטים בכירים: הרצון של השופטת יהודית שבח בחשיפה ובתהודה תקשורתית גדולה לעמדתה ולנימוקיה הוא שגרם לה להתעקש על דעת המיעוט שלה בגזר הדין בבית המשפט המחוזי ולא להסכים לפשרה סבירה כלשהי בין העונש הראוי בעיניה (ארבע שנות מאסר) ובין דעת הרוב (שבע שנים). כלומר אלמלא הרצון הזה של השופטת להבליט בכלי התקשורת את גישתה הייחודית, היה ניתן כנראה גזר דין פה אחד שהיה מטיל על משה קצב עונש מאסר לתקופה הקצרה משבע שנים.

האישוש הנחרץ שנתנו מרואייניה של ענת פלג להשפעתה הרבה של התקשורת על מהלכיהם ועל הכרעותיהם המקצועיות, הוא כאמור חשוב ומרתק. אך בעיניי חשובה ומרתקת לא פחות היא חשיפת עמדתם הערכית של המרואיינים, בעיקר השופטים והתובעים, נגד ההשפעה הזאת. רובם ככולם רואים בה תופעה מגונה המאיימת על עשיית הצדק. אך האם זה תמיד נכון? אכן ברור ומוסכם על הכול ש"משפט בידי התקשורת" פסול, ושאשמתו או חפותו של אדם חייבות להיקבע רק על סמך ראיות בדוקות שעברו מבעד למסננת הדקה של דיני הראיות ושל שיקול הדעת המשפטי-מקצועי. אך האם אין זה לגיטימי, ואפילו מתבקש ומועיל, שלאחר קביעת האשמה, השופט העומד לגזור את דינו של נאשם, יתחשב במידת החומרה המוסרית שמייחסת דעת הקהל – כפי שהיא משתקפת בתקשורת – לאותה עברה? איזה עוול נגרם בכך?

הוא הדין בהשפעת התקשורת על תפקודה ועל החלטותיה של פרקליטות המדינה. איזה עוול מוסרי או משפטי – אם בכלל – נגרם בגלל החשש

בפרקליטות או בלשכת היועץ המשפטי לממשלה מן התגובה הציבורית והתקשורתית הזועמת על עסקות טיעון סלחניות, או בלשונה של פלג, בגלל "הקושי של התובעים בישראל להגיע להסדרי טיעון במשפטים מתוקשרים"? תובעת בכירה, המתראיינת במחקר, אמנם רואה בקושי הזה הידרדרות "מדחי אל דחי", אך אני רואה בו דוגמה להשפעה תקשורתית ראויה, רצויה ואף מבורכת ביותר דווקא. ואכן, העובדה שהתקשורת מרתיעה פרקליטים מחתימה על הסדרי טיעון – או מקשה זאת עליהם – ומדרבנת אותם לנהל משפט פומבי, שבו נחשפות הראיות לעיני השופט והציבור, לא רק שאיננה פוגעת לדעתי בעשיית הצדק, אלא אדרבה: היא תורמת תרומה קריטית לכך שהצדק לא רק ייעשה אלא גם ייראה.

צריך אפוא לקוות שלאחר שגיבשה והגישה לנו מחקר מקיף ומאלף ביותר על המעורבות והדומיננטיות המתעצמת של התקשורת בזירה המשפטית, ובלשונה "הפיכתה של התקשורת ממשקיפה לגורם מרתיע בהליך קבלת ההחלטות", תקדם ענת פלג, הן במחקריה הבאים הן בתפקידה כמנהלת המרכז החדש למחקר יחסי משפט ותקשורת באוניברסיטת בר-אילן, גם ניתוח שקול ומעמיק לא רק של הנזק אלא גם של התרומה שמרימה המעורבות התקשורתית הזאת לעשיית דין צדק.